

קפיטן אנסלדו, גיבור ההעפלה, חוזר לאיטליה¹

ד"ר מרדכי נאור

עננים על ראשינו, הרוח איתן.

המלאכה נעשתה, חי שמים!

נרים כוס, קפיטן, של ברכה, קפיטן.

עוד נשוב נפגש על המים.

(נתן אלתרמן, "נאום תשובה לרב-חובלים איטלקי", 15.1.1946)

ב-28 באוגוסט 1945 נחתה בחשאי בחוף קיסריה ספינת עץ קטנה בשם "דלין", בפיקודו של רב-החובל האיטלקי-יהודי אנריקו לוי ועל סיפונה צוות ימאים איטלקי ו-35 מעפילים, ניצולי שואה. הייתה זו ספינת המעפילים הראשונה אשר הפליגה בתום מלחמת העולם השנייה מחופי אירופה לארץ ישראל. ה"דלין" חנכה את הנתיב הימי, אשר הפך לגשר על פני מים סוערים, בין ה-TERRA-FERMA, האוקיינוס ובין ה-TERRA PROMESSA - החוף המקוּנה של ארץ ישראל. איטליה, שזה עתה יצאה ממלחמת העולם השנייה הייתה אחד הבסיסים המרכזיים של ההעפלה היהודית ומנמליה יצאו בזו אחר זו אוניות מעפילים. הדבר היה בעקבות תהליכי-עומק שציינו את אלה מבין יהודי אירופה ששרדו את השואה. עם תום המלחמה החליטו למעלה מרבע מיליון יהודים, ניצולי השואה, לברוח ממזרח אירופה למרכז ונעו בעיקר לכיוון מחנות העקורים בגרמניה, איטליה

¹ הופיע בדף הפייסבוק של ד"ר מרדכי נאור ביום 26.10.2021 בקישור

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2939067396347103&id=100007316141861

ואוסטריה. רבבות חצו את מעברי הרי האלפים המושלגים ונדדו לאורך המגף האיטלקי, בקוותם להגיע אל חופי הים התיכון ונמליו ומשם להפליג לארץ ישראל.

בדצמבר 1945 חתרה לעבר ארץ ישראל אוניית מעפילים קטנה, "חנה סנש", ששברה את המצור הבריטי על חופי הארץ והורידה את מעפיליה בחוף נהריה. הקברניט שלה (באיטלקית ה"קפיטן"), היה איטלקי בשם אנסלדו. בעת ההיא פורסם כי אנסלדו אמר דברים חמים במסיבה שנערכה לכבודו בארץ (הוא הורד עם המעפילים לחוף ולאחר זמן קצר חזר לאיטליה):

"אני מודה לכם על כי הזמנתם אותנו למסיבה זו. קבלו נא ברכתנו ברכת אחים, בשם איטליה החדשה, אף כי גם בקודמת לא הייתה אנטישמיות. את עבודתנו עשינו אמנם בשכר, אך בעד כסף בלבד לא תיעשה מלאכה כזאת. אכן נתחזקה הכרתנו עוד יותר אחרי שראינו את מי אנו מובילים – ממש ניצולים ממוות. גם לכם הזכות להיות עם עצמאי לחוף הים התיכון, ים גדול זה, שצריך להיות ים שקט. אקווה לשוב אליכם פעמים רבות ולא בספינה רעועה אלא באוניות מלאות מעפילים."

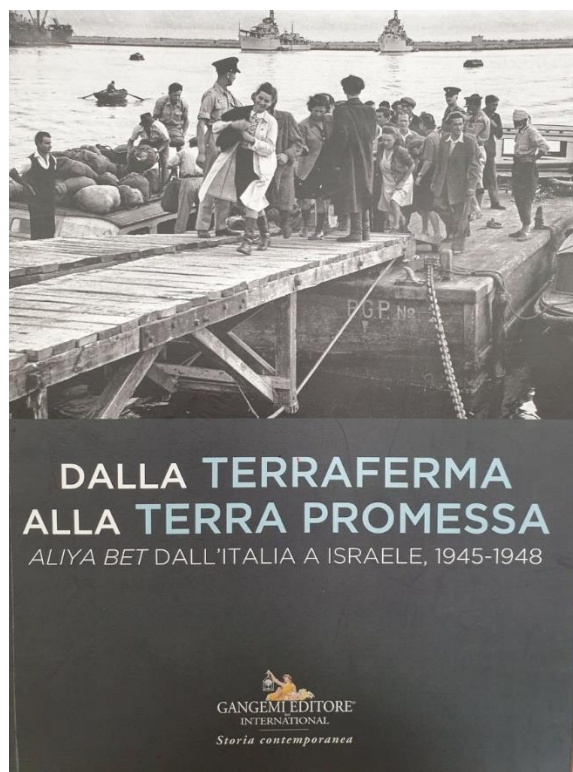
המשורר נתן אלתרמן התרגש מדבריו של אנסלדו והנציחו בשירו המיתולוגי "נאום תשובה לרב חובלים איטלקי". אחרי 70 שנה, שמו של השיר היה המוטו והשם של תערוכה מקיפה שנערכה ב-2016 במוזיאון ארץ ישראל, ושאותה אצרה רחל בונפיל.

התערוכה עסקה בפרק השיא של קורות עלייה ב' ובחנה את ייחודה של איטליה, שהפכה למקלט לילה ארעי לאלפי ניצולים ולגשר בין אירופה וארץ ישראל - זירה שהייתה מוקד לפעילותו של המוסד לעלייה ב' ואשר התאפשרה הודות לתנאים הגיאוגרפיים ששררו בה; הודות לאופיו של העם האיטלקי שלא נותר אדיש נוכח סבלם של העקורים היהודים; הודות לתמיכת היישוב היהודי בארץ ישראל, הארגון היעיל והחשאי של המוסד לעלייה ב' ופעילותם של עדה סרני ויהודה ארזי, שהיו ממנהיגי הבולטים. אך מעל לכל, הביאה התערוכה את סיפורם של הניצולים, את "הסיפור מלמטה", ותיעדה את תרומתה של שארית הפליטה למערכה המדינית על פתיחת שערי הארץ, ובעיקר באירועי אחת הפרשות הגדולות בהיסטוריוגרפיה הציונית שהתרחשה בנמל לה ספציה.

ביקורם בתערוכה של השגריר האיטלקי בישראל, של יהודים איטלקים הפעילים בקהילות השונות באיטליה, של משלחות דיפלומטים ובראשם נשיא איטליה, סרג'יו מטרלה, המחישו את מחויבות העם האיטלקי, המוזיאונים, מערכת החינוך וההנהגה ב"ארץ המגף" לנושא זיכרון השואה ולשיתוף הפעולה הפורה בנושא ההעפלה מאיטליה. בזו אחר זו הגיעו פניות למוזיאון ארץ ישראל להציג את התערוכה באיטליה.

מאז 2018 הוצגה התערוכה בשלוש ערים איטלקיות – מילנו, רומא ולה ספציה. שמה של התערוכה באיטלקית " Dalla Terra ferma Alla Terra Promissa" ("מהארץ המוצקה – כינוי לאיטליה – לארץ המובטחת"). בכל מקום היא זכתה להתעניינות רבה, משכה אלפים ובמהלכה וסביבה נערכו ימי עיון, סיורים והרצאות. ברומא נפתחה התערוכה לציון 70 שנות יחסים דיפלומטיים בין ישראל לאיטליה, בנוכחות יו"ר הכנסת ושר החוץ האיטלקי. ערים איטלקיות נוספות ביקשו להציג את התערוכה בתחומיהן והיום ממש, 26 באוקטובר 2021, היא נפתחת בעיר רביעית – לְצ'ה שבדרום מזרח איטליה, ממש בקצה ה"מגף".

במוזיאון ארץ ישראל בתל אביב לא מסתירים את קורת הרוח למראה ההצלחה הזאת באיטליה: "התערוכה היא שגרירה נפלאה של המוזיאון ומדינת ישראל" – אומרת ד"ר דבי הרשמן, סמנכ"לית ואוצרת ראשית – "והדבר חשוב לנו במיוחד בימים אלה, בהם אנו פותחים את העונה הבין-לאומית, במהלכה אנו מציגים בנוסף לתערוכות המקומיות גם תערוכות מרחבי העולם וממגוון תרבויות. אנו שמחים וגאים שמוזיאון ארץ ישראל עולה על המפה העולמית. "הקפיטן אנסלדו, גיבור המאה הקודמת, חזר במאה הנוכחית לארץ מולדתו כשהוא מביא עימו שי מיוחד – את התערוכה.

באיור: שער החוברת שליוותה את התערוכה ברומא, 2018